

דאס צא לחוש לחומרת המהרמ"ל גם לחומרת מעמיד צברול יש לחוש אע"פ שאין כן מדינה וממילא לק"מ, וכ"ה בסוס"י רי"ד שכתב הח"ס להגאון השואל ז"ל שצא ללקוט חומרות כל האפשרי כמבוא בד"ה והנה פר"מ כו' ולזה כלל החת"ס גם ענין החבוסים של צברול וכתב בפירוש "דאפשר" דמק"ט דהכל הולך אחר המעמיד ולא שס"ל כן רק לנאת כל הדעות

ג"ז הי"ל לכלול, משא"כ בס"י ר"י דהשואל צא לפסול מקוה שזה המורה לעשות הגיגות בחבוסים צברול ור"ל דהמקוה פסולה ואפשר מדאורי' לזה השיב שפיר דהעיקר דחשוקים ויחדות צברול אינם עושים את הכלי לכלי מתכות כ"ש שא"צ להם עתה רק שלא יתקלקל בעתיד כהנוצ"י קל"ז, וא"ש דאין שום סמירה בח"ס.

סימן לה

בענין הברת שם הקדוש צבאות

בס"ד כ"ד טבת תשנ"ג ירושלים עיהקת"ו

ע"ד התמי' במה שנוהרים פה בארה"ק ת"ו שלא לבטא שה"ק צבאות רק בקור"ף ואומרים צבקות ובארצות מולדנו בפולין ואונגארן לא שמענו מזה בשום פעם גם אצל רבוציני הקדושים גדולי עולם וי"ע שהיו נוהרים על הקל בכל החומר כידוע, וזה מוזמן שהענין מעיק עלי ואמרת לברר קצת בס"ד.

א) במשנה דמס' שטעות (ל"ה ע"א) משמעני עליכם כו' בשדי צבאות כו' הרי אלו חייבין וצנ"ה שם אלו הן שמות שאין נמחקין כגון כו' שדי צבאות הרי אלו אין נמחקין ונפסק צמנ"ס ה' יסוה"מ פ"ו ה"צ וצטו"ש"ע יו"ד סי' רע"ו פ"ט כמזוין שם, — ולכא"ו אין הענין מובן כ"כ דהרי בחורה כמדומה לא נמנא פסוק דהקצ"ה נקרא צבאות, ובג"ך כן נמנא כמה פסוקים שגם מוזכרים בנוסח התפלה ונפסק קדושה ד' צבאות, אבל מיצב צבאות לנד בקריאת שמו יתברך לא נמנא רק כמיצב חול נמנא, וראיתי בתפארת ישראל על המשנה דשטעות הנ"ל (פ"ד מי"ג אות נ"ד) שר' ע"ד המשנה צבאות, אף דלפעמים מלת צבאות היא חול עכ"ל, וכתב לפעמים לאפוקי היכא דנמנא לשם הקדוש דלא הוא קודש כמבאר במשנה.

אך צנ"ה שטעות שם (ל"ה ע"ב) אימא נדי בית מצבאות ה"ז נמחק ר' יוסי אומר צבאות כולו נמחק שלא נקרא צבאות אלא על שם ישראל שנאמר והוא אחי את צבאותי את עמי בני ישראל מארץ מצרים, אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי, וצ"ן שעל הרי"ף כתב אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי זו היא גרסת הרי"ף ז"ל ואנצריך שמואל לפסוק דלא כר' יוסי אע"פ דמח' הוא לגבי ריבס משום דר' יוסי נמוקו עמו וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה' יסוה"מ דצבאות אינו נמחק, אבל יש גורסין צנ"ה אמר שמואל הלכה כר' יוסי עכ"ל.

ב) ובמפורת הש"ס דשטעות שם נרשם ע"ד ר' יוסי לעין צנ"ה סופרים (פ"ד ה"א) ושם אימא

ר' יוסי אומר צבאות חול אמר ר"ש כן אלעזר של בית אגורה היו כותבין [אומנים] שצירושלים והיו מוחקין צבאות שהיו נוהגין בו חול שנאמר (דברים כ') ופקדו שרי צבאות בראש העם, וכן נרשם עוד לאבות דר' נתן (פלי"ד ה"ב) עשרה שמות של שבת נקרא הקצ"ה אלו הן כו' צבאות, אמר רבי יוסי חלקנו על צבאות שנא' ופקדו שרי צבאות בראש העם, ונפסק רחמים שם כתב ר"מ הרי"ף והרמב"ם פסקו דצבאות אינו נמחק כו' וכן צוה"ק אומר עוד גדול בשם צבאות עכ"ל, ועוד מזוין לד' הירושלמי פ"ק דמגילה הלכה ט' (נדף י"ג ריש ע"א) מני רבי יוסי אומר של בית הגירה כותבים אומנים היו צירושלים היו מוחקין צבאות שכן הוא שם חול במקום אחר ופקדו שרי צבאות בראש העם.

וראיתי שם בשירי קרץ שכ' ע"ז ומימא א"כ אלקים נמי יחא מותר למחוק שהרי הוא שם חול במקום אחר כמו וצנ"ה לאלקים יתרו וכי' והימא צנ"ה, ולע"ד י"ל דלק"מ דהתם עובדי ע"ז מכנים לע"ז שלהם בשם אלקים להטעות העולם שזה ח"ו אלקים וא"כ אדרבה משם ראוי דאלקים אמת יתברך שמו אלקים אבל מיצב צבאות הוא בעצמו מיצב חול צוה"ק וכד' תפא"י הנ"ל. — וע' בס' קדמון תורת חיים על ש"ס לשטעות ל"ה ע"ב דכ"ה שלא נקרא צבאות אלא על שם ישראל, דלא אשכחן במקרא צבאות לחודא דלחוי שם, אלא ה' צבאות כמיצב או אלקים צבאות משמע דה"ק ה' אלקים של ישראל שנקראו צבאות עכ"ל. ויל"ע בכלל זה דבשה"ש (כ' ו' וג' ה') בפסוק השבעתי אתכם בנות ירושלים צבאות וגו' כתב התרגום צה' צבאות וצחקיפי ארעא דישאל, ובפסוק כתוב רק צבאות לנד, דלא כרש"י ומאדות יתר המפורשים וז"ע.

ג) ואחרי כל הנ"ל מובן דודאי פסקין כדברי הש"ס רי"ף רמב"ם רא"ש וטו"ש"ע דצבאות הוא משמות שאין נמחקין והוא קודש רק בצמון לשם הקדוש כמו ד' צבאות עמנו וגו' ואמנם צמירה בעלמא שלא בשעת התפילה אסור להזכיר שם הקדוש הקודש לצבאות צמירי רק אומר צמירי השם וצנ"ה ג' אין קדושה צמית צבאות

שמוכר אחר הכינוי ולכן מותר לאומרו כמו שנכתב בצאות ואין מקום להצריך ולומר נכונות וזה מיושע הנהגת רבותינו הקדושים וכל העולם צאצאים מולדותינו שלא נהגו כן, והיא רעוא שנוכה לכיון כהלכה א"ס.

ובזוה"ק פקודי דף קנ"ז ע"ב צוה"ל וכד מתחנן דא דא דאין שליט על האי אחר (אחרשים) שמה קדישא דאקרי צאצאים עכ"ל ודף רנ"ח ע"ב צוה"ל חרין שמהן אינו דכלילו שאר שמהן אחרתין חד דכד אחרתין עילא צמחא וכו' ואקרי ה' אלפים וכו' וחד כד אחרתין יסודא דעלמא צהיכלי וכו' ואקרי ה' צאצאים ודא אקרי שמה קדישא שלים ולא היה שלים כהאי אחרת עכ"ל, ונ"ב לדף רל"ב ע"א הללוהו כל צאצאיו דא היה אחר דנפקי מיני כל חילין קדישין עילאין כו' דקא אחרת דכתיב ד' צאצאים שמו (ישעי' מ"ח) אות הוא מכל שאר חילין ורצון עכ"ל. — וצוה"ק גרשמים דף כ"א ע"ב יש צוה"ל יעקב אטילו לי לארעא קדישא גופי שלים בגין דאיהו גופא, יוסף גרמא ולא גופי בגין דגרמאן אינון חילין ומשירין דלעילא וכלהו נפקי מההוא דריק ודריק צאצאים אקרי מ"ט בגין דכל צאצאים ומשירין מני נפקין וע"ד גרמא דאינון צאצאים עאלו צאצאים עכ"ל.

ולא יחשדוני צאצאים צוה"ק כי חד צמד נרשמו והעמקתי רק לדעת כי כלל שם הקדוש מקודש לא שייך קדושת השם צמח צאצאים לצד וכיון דצאצאים אסור לצטא השם הק' רק בכינוי אין מקום להחמיר בצטוי חיצת צאצאים לצד וכנ"ל לע"ד.

וע"ע מה שכתבתי בזה מכתב צוה"ק קנ"ח ח"ג (ס' ק"י ב') א. ה. תשובה הנ"ל כתבתי בשמעי מהגאון פאר הדור מוהר"ש ואזנר שליט"א צהצאצאים צעדימיו המרדית שהזכיר כן צאצאים צקו"ף ושלחתי אליו והסכים לדברי ונתקיים אשרי הדור שהגדולים נשמעים להקטנים (ר"ה כ"ה:).

ומפני גודל חשיבותה אעתיקנה צעלימות.

שמואל הלוי ואזנר רב אצ"ד ור"מ זכרון מאיר, בני צרק.

ב"ה יום א' יתרו תשנ"ג לפ"ק.

כבוד ידידנו המכובד הגאון הגדול בגש"ק המפורסם כש"ת מוה"ר אברהם דוד הורוויץ שליט"א האב"ד שטראסבורג ירושת"ו.

אחדשה"ט ושי"ת באהבה כו' — ואשר הציע כ"ת בענותותיו לפנינו בענין הזכרת שם הק' צבאות באה"ק שזה הם להזכירו דוקא בקו"ף ושפיר העיר דבחור"ל גם המדקדקים לא נזהרו בזה וכ"ת יפה כ' ותמצית דבריו דבאמת אין צבא אות שם בפני עצמו בשום מקום כי לא בא בכ"מ רק יחד עם שם הוי" ב"ה או שם אלפים, ונהי דקיי"ל כחכמים שבוועות ל"ה ע"ב דאינו נמחק ודלא כו'.

יוסי, מכ"מ באמירה בעלמא שאסור להזכיר שם הק' שלפני צבא אות רק בכינוי ובכך אין קדושת צבא אות שאח"כ חל דהא אינו בא שם בפני עצמו ומיושב הנהגת רבותינו שלא נזהרו בחור"ל, ודבר ה' אמת בפיו ודפח"ח.

ולחבבותי דמר אדבר קצת בזה — הנה בנביא זכרי' ובנביא מלאכי מוזכר שם זה דצבאות עשרות עשרות פעמים זאח"ז וכולם עם הקדמת שם הוי" ב"ה לפניו, ועיין בתשובת ח"ס חו"מ בהשמטות קצ"ב כ' תו"ד דפשוטי דקרא מורה יותר כו' יוסי דחול הוא ולא כחכמים, ועיין ריטב"א שבוועות ל"ה ע"ב שם התרעם מאד על אלו שפסקו כחכמים ומכ"מ אין אחרי ההלכה כלום דקיי"ל דאסור למחקו.

אבל יש לי ספק בזה דודאי אם כ' תחלה שם הוי" ב"ה ואח"כ צבא אות דאסור למחקו כיון דיש חלות כתיבת שם קודש אבל האין הדין אם הקדים לכתוב צבאות לשם קודש ושוב ה' צריך לכתוב הוי' לפניו ועדיין לא כתבו אם נמחק או לא מי נימא דתולה כולו בשם הוי' לפניו ובלי זה אינו שם קודש כלל, או דילמא כיון דבמקום הזה הוא בא לשם קודש ע"י שם שלפניו אף שנכתב שלא כסדרן י"ל דמכ"מ הסדר לא מעכב, ולומר דבנ"ד גם הסדר מעכב ממילא לא חל הקדושה רק אחרי שיכתוב שם הוי" ב"ה תחלה ואח"כ צבא אות, דלא כשאר שמות בעצמם דקיי"ל בה' ס"ת דבדיעבד אין כתיבת כסדרן מעכב בהו ואפי' בשם הוי" ב"ה, והחילוק בין זה מוכן מעצמו כיון דצבאות תולה בהוי' — מכ"מ עדיין אין לי ראי' לזה וסתימת הפוסקים כמפורש דאין הסדר מעכב, דדבר בזה ה' לנו לפרשו, — ויתכן לי לומר דבכה"ג לכו"ע אין איסור מחיקה עכ"פ מה"ת בצבא אות רק מדרבנן ואולי נתישב בזה דברי תשובת מהר"ם אלשקר סי' נ"ח שחי' דצב מצבאות נמחק גם אחרי שכבר כתב כל השם של צבא אות, ומישב בזה הבנת השגות הראב"ד פ"ו מיסודי התורה, ובכ"מ שם מתמי' מאד על היתר זה כיון שמוחק חלק משם קדוש, והוא באמת דבר זר.

וראיתי בחי' ח"ס על פרק שבוועות העדות (הנדפס בלונדון) שרוצה לישב הברייתא בשבוועות עם חידושו של מהר"ם אלשקר רק כ' דמהר"ם אלשקר איירי בשם שלא נכתב בקדושה דוקא, והמעייין יראה בפנים דזה דוחק עצום נגד פשטות הענינים שם ולהנ"ל אולי י"ל דמהר"ם אלשקר איירי דנכתב בודאי לשם קדושה אלא דעדיין לא כ' לפניו שם הוי" ב"ה דרק מדרבנן אסור למחקו, וכיו"ב לענין שם שדי' שהובא במהר"ם אלשקר שם, כיון דגם שם זה בא תמיד עם הקדמת א"ל שדי', — ויש לי עוד הרהורים בזה אך לקצר אני צריך ועדיין מקום עיון בזה והרינו דוש"ת באהבה ובכבוד, בלונ"ח מצפה לרחמי ה'.

שמואל הלוי ואזנר.

דברי התשובה הנפלאה ראוי' לחכם כמומו ירצו צישראל, ועכ"ז צנף חידוש ההלכה דאס כחצ מקודש צאצאים ואח"כ הקדים שם הק' אלפים או הוי' ב"ה י"ל דאיסור מחיקה הוא רק דרצנן ולא מה"ת אכתי מקום עיון כמו

שמים בעצמו, — ולענין המקום עיון הוא דמו"ס נכתב שני השמות סמוכים כהלכתן וחסר רק הכונה בשעת הכתיבה אשר הקדים את המחקש קודם להמקדש, ובה צ"ח הקס"ה"ס בלשכתו חקירה י"א צמה שמה עה"ס סדר משנה שהצין בד' הגמ"י דשם הק' שלא נמכרין לקדשו מותר למחוקו וזה תמו' מאד דא"כ מה ראי' מהא דנמכרין לכחוד יהודה כו' הרי שם כיון למיזה אחרת לגמרי, ומהא דכלי שהי' כתוב עליו שם וכן מהא דהי' שם כתוב על צפרו מוכח להדיא דכל שהשם נכתב לדעת אע"פ שלא כוון לקדשו אסור למחוקו וכ"כ בשו"ת הרמ"ע סי' ל"ו בענין ה"א של השם שהרגל נדבק אל הגג בשעת כתיבה ואח"כ הפרדוהו צמחין באופן שנעשה חק מוכות וכתב דאיתו הספר אין לו תקנה ויגזו דאע"פ שלא נתקדש השם מעיקרא כו' מ"מ קדושת השם לחול עליו האזהרה למחוק אותו לא וזה ממקומה דהא תנא הי' כתוב על ידות הכלים יגוד וכו' אלמא דכל שזורות אותיות השם מוכחת עליו ונעשה צכונה שהוא שם אסור לקלקלו עכ"ל ויגיד עליו רעו שכ' שם עוד הרמב"ם אלב עכו"ם שכתב את השם גונזין אותו, והרי העכו"ם מסתמא לא נמכרין לקדשו אלא לפי שהוא מאמין, הקדושת השם ממילא מתקדש, שו"ר צח"י סי' ט"ו שכ"כ דמד' הרמב"ם אלו מוכח דהשם מתקדש מאליו, — וה"נ צנ"ד כשכתב צבאות לבד עכ"ל דזהו במקום הראוי להיות שם רק לזבדו לא מתקדש וכשהקדים לו שם הקדוש הרי שניהם קודש ואסור במחיקה מה"ת וכמו שסיים שם דהכתיבה וזה כוונתו וזהו קדושתו אע"פ שלא נמכרין כלל, וע"כ קשה להעמיס ד"ו בד' מהר"ם אלשקר ז"ל, ומסיק שם דאפי' קטן שכתב השם אסור למחוקו יעו"ש.

ועי' בשל"ה הקדוש למס' פסחים מנה עשירה דרוש השני בד"ה ואמר (במקום הג"ה) שכ' עוד קשה למה משני הקריאה דוקא צה השם כו' דעדיין קשה נקראוהו צבאות בשם ג"כ נקודות חש"ק הגם כי יש לחלק כי צבאות הקמ"ץ קודם לחולס וכו' עכ"ל"ק של"ו להבין כ"כ, ועכ"פ להני"ל דצבאות לבד בלא שם לפניו לא נמצא.

אזכיר לזה גם הערות על תשובתי הנ"ל שקבלתי

מידידי הגאון בעל משנה הלכות שליט"א

בס"ד ער"ח ניסן תשנ"ג ירושלים עהקת"ו

(א) ע"ז מש"כ מהס' תורת חיים על ש"ס שבעות ל"ה ע"כ שכ' דלא אשכחן במקרא צבאות לחודא דלהי' שם, ועי"ז העיר דלכאור' ראי' זו ז"ע שהרי קאי שם אלישנא דר' יוסי דקאי צבאות כולו נמחק שלא נקרא צבאות אלא על שם

ישראל וכו' וא"כ אין מזה ראי' לחכמים דפליגי אר"י ואנן קיי"ל כחכמים כו' ואולי לא הביא ד' התו"ם רק לדוגמא שיש צבאו' שאינו שם ענ"ש עכ"ד.

ד"א רק לדוגמא, רק דבדבר של מציאות שהעיד לנו דלא אשכחן במקרא, לא שייך לומר דזה למ"ד זה ולא לצר פלוגתא' דהמציאות לא ישתנה וז"פ, אולם אח"כ הערתי מד' התרגום צב"ה"ש (צ' ו' וג' ה') עה"פ השבעתי אחכס צנות ירושלים צבאות וגו' וצב' המקומות חירגס והוסיף אשבעתי יתכון כו' צה' צבאות ובתקיפי ארעא דישראל, הגם דנפסוק כתיב בלא שם קודם, אכן שום א' מהמפורשים לא פירשו חיצת צבאות לשמו ית' ובמדרש שה"ש (צ' י"ח) צמה השביעו כו' צבאות צבא של מעלה וצבא של מטה בשתי צבאות הוי אומר צבאות וכו' ר"ח אמר השביען צבאות ובאמהות צבאות אלו אבות, וח"א אמר לי דגם להתרגום אין זה רק דרך דרש כאשר ידוע דהתרגום על כחודים מלא דרשות ללא פי' המלים עכ"ד.

(ב) ובשם א' מחכמי הכולל הקשה מד' המשנה השנית שם צל"ה ע"א משביעני עליכם וכו' בשמים ובארץ הרי אלו פטורין כו' צבאות צמחין ורחוס צאריך אפיס כו' הרי אלו חייבין, ופריך למימרא דחנן ורחוס שמות נינהו ורמיניהו כו' חנן ורחוס כו' הרי אלו נמחקין אמר אביי מחני' צמי שהוא חנן צמי שהוא רחוס קאמר, ואי נימא דצבאות נמי לא הוי שם לפרוך נמי למימרא דצבאות שם ע"כ.

וה"י מה קאי' הא על רחוס וחנן שפיר פריך מדנמחקין וצבאות הלא קיי"ל כחכמים דאינו נמחק, גם כי לכ"ע אין צבאות משום כינוי דאם השם קודמו הרי הוא ג"כ בקדושת השם ובלא קודמו אפי' כינוי אינו מדלל נמצא במקרא כן, — ובכלל י"ל דמשביעני עליכם שאני דשבעה לא שייך רק באלקותו ית' ומה"ט פריך רבא א"ה בשמים ובארץ נמי צמי שהשמים והארץ שלו ומשני כיון דאיכא שמים וארץ לפנינו בשמים ובארץ קאמר ולא באלקותו ית' ומה"ט פטורין העדים דאין זה שבעה, ובה יתיישב גם ההערה מפיה"מ להרמב"ם צמשיע אני עליכם צבאות דמשביעני א"א רק צו ית' ולכן הו"ל משביעני צבאות כהזכיר השם ית' עם חיצת צבאות, אבל צבאות לחודא בלא שבעה ובלא הזכרת השם שפיר י"ל דאין צו קדושת השם, — ועפ"י יתיישב גם ד' התרגום שה"ש שהוסיף השם צפסוק השבעתי אחכס מדלל שייך להשביע רק צו ית', ושור' צסו"ד מע"כ שכתב ג"כ נרמו סברה זאת, ומסקנותיו ראויין להד"ג שליט"א, וכל הענין אכתי צריך חיזוק וראיות.